

ΗΜΟΥΝ ΚΙ ΕΓΩ ΕΚΕΙ

Τοῦ Δημήτρη Μαυρόπουλου

Ἰανουάριος 1961, Αἴθουσα Φιλολογικοῦ Συλλόγου «Παρνασσός». Ἐκδήλωση γιὰ τὰ πενήντα χρόνια ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ Παπαδιαμάντη. Ἦμουν κι ἐγὼ ἐκεῖ. Μαθητὴς τῆς ἑβδόμης τάξης τοῦ τότε δεκτατάξιου Γυμνασίου Γλυφάδας. Κεντρικὸς ὁμιλητὴς ὁ φιλόλογος τῆς τάξης μας Γιώργος Βαλέτας, ἐκδότης τῶν Ἀπάντων τοῦ Παπαδιαμάντη (Ἀθήνα 1954). Γι' αὐτὸν ἀνεβήκαμε ἀπὸ τὴ Γλυφάδα μαζί με τρεῖς ἄλλους συμμαθητές. Στὶς παραδόσεις του καὶ τὶς συζητήσεις του στὸ μάθημα τῶν Νέων Ἑλληνικῶν κυριαρχοῦσε τὸ πρόσωπο τοῦ Παπαδιαμάντη, καὶ οἱ ἀναφορὲς στὸ ἔργο του. Πληθυστικὸς ὁ Βαλέτας, εὐσυγκίνητος, μᾶς συνδέσε με τὸν Σκιαθίτη καὶ μᾶς εἰσήγαγε στὴ ζωὴ του. Προεῖχαν τὰ πραγματολογικὰ καὶ αἰσθητικὰ σχόλια του, ἡ ἀνάδειξη τῆς τέχνης του, καὶ μέσφ τῶν ιστοριῶν ἀνέλυε κοινωνικὰ ζητήματα. Ἀπὸ τὴν ἐφηβεία μου λοιπὸν ἀγαποῦσα τὸν Παπαδιαμάντη.

Ὅμως, ἐκείνη τὴν ἡμέρα σφραγίστηκε ἡ ζωὴ μου ἀπὸ τὸν δεύτερο ὁμιλητὴ, μετὰ τὸν Βαλέτα, ἀπὸ τὸν Ζήσιμο Λορεντζάτο. Δὲν τὸν ἤξερα, οὔτε τὸ ὄνομά του οὔτε κατὰ ἀπὸ τὸ ἔργο του. Ἦ προσέγγισή του δὲν ἀφοροῦσε ἕναν λογοτέχνη, δίπλα σὲ ἄλλους ἀξιόλογους, ἀλλὰ ἕναν ἐκπρόσωπο τῆς συνείδησης ἑνὸς λαοῦ καὶ τῆς παράδοσής του. Τὸ συμπερασματικὸ ἐρώτημά του: «Θὰ πρέπει νὰ ἀποφασίσουμε κάποτε σοβαρὰ τί θὰ κάνουμε τὸν Παπαδιαμάντη», λειτουργεῖ ἀφοριστικὰ γιὰ μένα, ἔγινε μόνιμη σκέψη μου. Τέρμα οἱ αἰσθητικὲς ἐπιφάνειες. Ὁ Παπαδιαμάντης ἀρχισε νὰ μοῦ ἀποκαλύπτεται, ἀπὸ τότε, ὡς ὁ προφήτης, ὁ βλέπουσος δηλαδή, καὶ καταλάβαινα ὅτι χρὸς μας ἦταν νὰ πάρουμε στὰ σοβαρὰ τὸν κόσμο ποὺ μᾶς παρουσίασε, δλόκληρο τὸν κόσμο τῆς ὀρθόδοξης ἑλληνικῆς χριστιανοσύνης ὡς τις ἀκρότατες συνέπειές του. Ἀρχισα νὰ τὸν ἀντιλαμβάνομαι ὡς πνευματικὸ κεφάλαιο.

Τρία χρόνια ἀργότερα συνδέθηκα με τὴν ομάδα ποὺ ἐξέκρινε τὴν ἐκδοσὴ τοῦ περιοδικοῦ «Σύνορο» καὶ τὸν ἀείμνηστο Δημήτρη Κουτρομπή. Ἀνάμεσά τους καὶ ὁ Νίκος Τριανταφυλλόπουλος. Ἀναφορὲς καὶ συζητήσεις γιὰ τὸν Παπαδιαμάντη ἦταν πιά συχνὲς καὶ τὸ ἐρώτημα γιὰ μὴ νὰ προσέγγισή τοῦ ἔργο του, ἢ μᾶλλον γιὰ συνάντησή τοῦ προσώπου καὶ τοῦ ἔργου του ὡς πνευματικοῦ κεφαλαίου ἀπασχολοῦσε πολλοὺς. Μέσα ἀπὸ τέτοιες συζητήσεις, στὶς ὁποῖες μετέιχε καὶ ὁ Λορεντζάτος, προέκυψε τὸ ζήτημα μῖας στερεότερης ἐκδόσεως τοῦ ἔργου τοῦ Παπαδιαμάντη, ἀποκαθαρμένως ἀπὸ λάθη τῶν πρώτων ἐκδόσεων ἢ ἀστοχῆς παραναγνώσεως καὶ διορθώσεως τῶν προηγουμένων ἐκδοτῶν. Τὸ ἐγγεγραμμὸ ἐγινε ἔργο ζωῆς γιὰ τὸν Τριανταφυλλόπουλο. Τὸ σκαρὶ ἦταν ἔτοιμο νὰ πλεύσει. Καπετανίος ὁ Τριανταφυλλόπουλος, ποὺ ἀλλοῦστε εἶχε ὑπερητῆσει ὡς σημαιοφόρος τὴ θητεία του στὸ ναυτικὸ. Στὸ τιμὸν ὁ Λορεντζάτος, κι ἐγὼ στὶς μηχανές. Πολλοὶ κατάλληλοι ναῦτες ἐπὶ ἀνδρῶν κατὰ καιροὺς τὸ σκάφος. Σήμερα γνωρίζουμε τοὺς καρποὺς αὐτῆς τῆς πλεύσης: Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη, Ἀπαντα, τόμοι 5, ἐκδόσεις Δόμος, Ἀθήνα 1981-1988, καὶ Ἀλληλογραφία, Ἀθήνα 1992.

Γιὰ μένα, ὅλα ἐξέκριναν ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ βράδυ τοῦ Γενάρη τοῦ 1961 στὴν ἐκδήλωση γιὰ τὸν Παπαδιαμάντη. Μὲ χαίραμι μποροῦ νὰ πῶ: «Ἦμουν κι ἐγὼ ἐκεῖ».

Στὰ ὄρυχεῖα τῶν Ἀθηνῶν

Τοῦ ΝΙΚΟΥ ΒΑΤΟΠΟΥΛΟΥ

Οἱ «Ἐμποροὶ τῶν Ἐθνῶν» σὲ ἐκείνη τὴν κομψὴ γαλάζια ἐκδοσὴ τοῦ «Γαλαξία», ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ '60, ἦταν στριμμωγμένοι στὸ ράφι ἀνάμεσα στὴν Περλ Μπάκ καὶ τὸν Ζαχαρία Παπαγιαννίου. Μὲ τὸν δικό τους τρόπο, ὄριζαν στὴν παιδικὴ ἀντίληψη ἕναν κόσμο εὐρύτερο καὶ πολυποικότερο. Ἦταν τὸ δίχως ἄλλο ἕνα σύμπτωμα μυστηριώδες, ὡστόσο γοητευτικὸ, με ἐκείνη τὴν αἰσθητικὴ μῖα ἀπόκομης πνευματικότητας, ποὺ φόβιζε, ἐρέθιζε, μάγευε. Ἦταν κατὰ πρῶτο, κατὰ ἀγοροῦ ὅπως τὰ ἐρωτικὰ σκιρτήματα, ἀνοικεῖο ὅπως τὰ μεγάλα βιβλία χωρὶς εἰκόνες, ἦταν ἕν τούτοις ἡ πύλη σὲ μὴ χῶρα ποὺ ἀργότερα θὰ ἀπολάμβανα νὰ περιηγοῦμαι.

Ἡ χῶρα ἡ παπαδιαμαντικὴ ἀνακαλύφθηκε ἀργότερα ὅταν ἔνιωσα πῶς ἡ ζωὴ ἦταν πολλὴ σύντομη γιὰ τόσα πολλὰ βιβλία. Ἦταν, ὅμως, ἀκόμη πῶς μετὰ, ποὺ ὁ Παπαδιαμάντης πέρασε στὰ αἰμοφόρα ἀγγεῖά μου, ὄχι μόνον ὡς ἀγνωστὴ ἀπόλαυση ἀλλὰ καὶ ὡς ξεναγός μου σὲ μὴ Ἀθήνα ποὺ ἐξυλιγόταν ἀργά. Στάλαζε ἡ πόλη ὡς ἐμπεῖρα, ἀνοίγει ὁ κόσμος τοῦ Παπαδιαμάντη σὰν ὄστρακο.

Καὶ ἦταν ἀκόμη πῶς ἀργά, ὅταν πλέον σὲ ἡλικία μῖας σχετικῆς, πάντα, ὠριμότητας, ἀκολούθησα τὰ βήματα τοῦ Σταύρου Ζουμπούλακη σὲ μὴ ἀθηναϊκὴ περιδιάβαση στὰ ἴχνη τοῦ Παπαδιαμάντη, ἀπὸ τὸν Ἅγιο Ἐλισσαῖο ὡς στὰ στενά τοῦ Ψυρρή, ζιστὰ στὸν τοῖχο τοῦ ἀσπυροῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, ἔξω ἀπὸ ταβερνεῖα καὶ ξεχασμένες χαμοκέλες, ἀνάμεσα σὲ πολυώροφα κτίρια βιοτεχνῶν, με ἀποθήκες στὸ ἰσόγειο, πρατήρια, κουρεῖα καὶ φιλικατζίδικα. Ἐνας κόσμος μισοφωτισμένος, καὶ ἄς ἦταν τὰ βήματά μας λουσμένα στὸν ἀθηναϊκὸ ἥλιο.

Σὲ μὴ ἄλλη συγκυρία, ἕνας σπάνιος ἱερέας στὸν μοναδικὸ κάλλους ναὸ τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ πάλι στοῦ Ψυρρή, στὴν ὁδὸ Χριστοκοπίδου, με ὀδήγησε σὲ ἕνα ταρσάκι ἑνὸς παλιῦ σπιτιοῦ ποὺ φτιαχτόταν τότε γιὰ νὰ γίνει μικρὸς ξενοῦνας γιὰ τουρίστες. Ἐκεῖ, στὸ ταρσάκι, ποὺ ἔμοιαζε με στέγη ἑνὸς κουκλοσπιτιοῦ - τέτοια ἦταν τὰ μεγέθη, ἀνεβήκαμε γιὰ νὰ δοῦμε ἕνα ἄλλο μικρὸ σπίτι ἀκριβῶς ἀπέναντι. Ἦταν κι αὐτὸ τόσο δὴ μικρὸ, σὰν σπιρτόκουτο, ἀλλὰ ἀπὸ ἐκεῖ ποὺ εἶχαμε ἀνεβεῖ μποροῦσαμε νὰ δοῦμε τὴν - ἀθέατη ἀπὸ τὸν δρόμο - αὐτὴν του. Ἦταν μὴ πάλι αὐτὴ, σαραβαλιασμένη καὶ ξεμαλλιασμένη πιά, ἀλλὰ με ξύλινες πόρτες στὴ σειρά, μὴ πάλι σκυιὰ στὴν ἄκρη, γάτες ἀνάμεσα σὲ σπασμένα κεραμίδια καὶ ἀναποδογυρισμένες καρέκλες.

Νά, σὲ μὴ τέτοια κάμαρη, μπορεῖ νὰ εἶχε ζήσει ἕνα φεγγάρι ὁ Παπαδιαμάντης. Ἐνας ἄνθρωπος ἀπεξαρτημένος ἀπὸ τὴ δέσμευση τοῦ νοικοκυριοῦ, τὸ βάρος τῶν πολλῶν πραγμάτων. Φανταστεῖτε, μᾶς ἔλεγε ὁ Σταύρος Ζουμπούλακης, ἦταν ἕνας ἄνθρωπος χωρὶς ὑπάρχοντα. Ἐνα παλὸ τὸ χεῖμῶνα, ἕνα κηροπήγιο, ἕνα βιβλίο, τὰ ἀπολύτως χρειάζόμενα. Στὴν ἐφημερίδα, με τὸ γραφεῖο του ἐξοπλισμένο γιὰ νὰ γράφει καὶ νὰ μωρτζεῖται τὴν ἀστική Ἀθήνα, μποροῦσε νὰ ἔχει ὅσα ἦταν ἀπαραίτητα. Ἀλλὰ ὁ κόσμος του, ὁ ἐαυτός του, ἦταν κοντὰ στὰ καταγῶγια, στὶς αὐλές, στὰ ἡμιυπόγεια καπηλειὰ, στοὺς ἀμαξάδες, στὶς ράφρες, στὰ παιδιὰ γιὰ τὰ θελήματα.

Ἦταν γιὰ μένα κατὰ σὰν ἐκλαμψή ὅταν κατάλαβα τὴν ἰδέα τῆς «οἰκονομίας», δηλαδὴ τοῦ λιτοῦ βίου, τῆς ζωῆς κοντὰ στὸν Χριστὸ, τὴν ἀποτροφὴ γιὰ τὴν ἐπίφαση, τὸ βάρος τῆς ὕλης καὶ τῶν δεσμεύσεων ποὺ γεννᾷ. Ἦταν ὁ Παπαδιαμάντης ποὺ με ὀδήγησε σταδιακὰ στὰ ὄρυχεῖα τῆς σκοτεινῆς Ἀθήνας. Ἐκεῖ τρεμόσβησαν ἀστέρια... λεπτοκενημένα σὲ ἀράτους ὁδούς.

Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης.
Σύγχρονο (2021) σχέδιο Νίκου Ἀ. Παπαβασιλείου.

Μικρὸ παπαδιαμαντικὸ

Εἶναι γνωστὴ ἡ πολὺ ὑψηλὴ θέση στὴν ὁποία τοποθετεῖ ὁ Σεφέρης τὸν πεζογράφο Παπαδιαμάντη. Πέραν τῶν ἄλλων ἀναφορῶν του, νομίζω ποὺ ἡ πλέον ἀποκαλυπτικὴ εἶναι ἐκείνη ποὺ καταγράφεται στὴν ὁμιλία του γιὰ τὸν Μακρυγιάννη. Μεταξὺ ἄλλων ἔγραφε: «Ὁ Μακρυγιάννης εἶναι ὁ πῶς σημαντικὸς πεζογράφος τῆς νέας Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας, ἂν ὄχι ὁ πῶς μεγάλος, γιατί ἔχομε τὸν Παπαδιαμάντη» (Δοκίμιες Α', σ. 253-254). Ἐκτός ὅμως ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀξιολογικὴ κρίση, ὁ Σεφέρης μᾶς ἔχει παραδώσει καὶ μὴ μὲν ἐνδιαφέρουσα περιγραφή τῆς οἰκίας τοῦ κυρ Ἀλεξάνδρου στὴ Σκιαθῶ, εἰκοσι χρόνια μετὰ τὸν θάνατο τοῦ δημιουργοῦ τῆς Φόνισσας. Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1930 ὁ ποιητὴς παραθερίζει στὴ Σκιαθῶ, ὅπου ἀναμῶνει καὶ τοὺς τότε νεόνυμους Κωνσταντῖνο Τάτσο καὶ Ἰωάννα Σεφεριάδη. Ἡ παραμονὴ του στὸ νησί τοῦ δίνει τὴν εὐκαιρία νὰ κάνει μὴ σύντομη ἐπίσκεψή στὴν οἰκία Παπαδιαμάντη. Ἡ σχετικὴ ἔγγραφη στὸ ἡμερολόγιό του δὲν φέρει ἀκριβῆ ἡμερομηνία, εἶναι πάντως τοῦ Ἰουλίου ἢ Αὐγούστου 1930: «Σκιαθῶς. Σπίτι τοῦ Παπαδιαμάντη. Ἡ γριὰ ἀδερφή του ἔκλαιγε καθὼς μᾶς μιλοῦσε γι' αὐτὸν. Λιγνὴ, ψηλὴ, μελαχρινὴ, βυζαντινὴ ράτσα. Τὸ σπιτάκι καθαρὸ καὶ ἀσπριμένο, μὴ μεγαλωμένη φωτογραφία τοῦ Παπαδιαμάντη κρεμασμένη στὸν τοῖχο στὴν κάμαρα ὅπου πέθανε ἀπὸ τὸ παράθυρο ὡς τὸ μικρὸ σκιαθτικὸ τζάκι, ἕνα στρώμα κατὰ χάμα σκεπασμένο μ' ἕνα κιλίμι. Ἐκεῖ πάνω ξεψύχησε (2 Ἰανουαρίου), ἀφοῦ ζήτησε νὰ τὸν σκεῖσιν καὶ νὰ τὸν καθίσουν κοντὰ στὴ φωτιά. Τὸ μόνον βιβλίο ποὺ εἶδα πάνω στὸ μικρὸ τραπέζι, μὴ φτηνὴ ἀγγλικὴ ἐκδοσὴ (Omnibus) τοῦ Σαλζπηνρ» (Μέρες Α', σ. 125-126). Πειθαίνοντας ὁ Παπαδιαμάντης ἀφῆσε πίσω του τρεῖς ἀδελφές: τὴν Χαρίκλεια, τὴ Σοφία καὶ τὴν Κυρατσούλα. Ἡ τελευταία ἐπιστολὴ ποὺ συνυπογράφουν καὶ οἱ τρεῖς ἀδελφές φέρει χρονολογία τοῦ 1920. Ἡ ἀμέσως ἐπόμενη ἐπιστολὴ (1927) ὑπογράφεται μόνον ἀπὸ δύο (Σοφία καὶ Κυρατσούλα), ἐνῶ ἡ τελευταία (30 Ἰουλίου 1930), ποὺ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Κ. Φαλαγγίτη καὶ εἶναι ἡ καταληκτικὴ τοῦ τόμου τῆς παπαδιαμαντικῆς Ἀλληλογραφίας ποὺ ἐπιμελήθηκε καὶ ἐξέδωσε τὸ 1992 ὁ Ν.Δ. Τριανταφυλλόπουλος, ὑπογράφεται μόνον ἀπὸ τὴν Κυρατσούλα, ὅπου μνημονεύεται καὶ ὁ τότε πρόσφατος θάνατος τῆς Σοφίας: «Ἐγκαίρως λάβαμε τὸ γράμμα σας. Μὰ δὲν προλάβαμε νὰ σᾶς ἀπαντήσωμε. Γιατὶ ἐν τῷ μεταξύ χάσαμε τὴν ἀδελφὴ μας τὴ Σοφία». Ἡ μόνη, ἐπομένως, ποὺ ἐπιζοῦσε κατὰ τὴν ἐπίσκεψή Σεφέρη, «λιγνὴ, ψηλὴ, μελαχρινὴ, βυζαντινὴ ράτσα» κατὰ τὸν ποιητὴ, ἦταν ἡ Κυρατσούλα. Ὅταν δημοσιεύσα στὸ περιοδικὸ Κονδυλοφόρος τὸ 2013 τὸ Εὐρέτηριο Ὀνομάτων γιὰ τοὺς τόμους Α' ἔως καὶ Ε' τοῦ περικοπτοῦ ἡμερολογίου, μοῦ εἶχε διαφύγει (μεταξὺ καὶ ἄλλων ἀβλεψιῶν) νὰ καταγράψω τὸ ὄνομα τῆς ἀδελφῆς Παπαδιαμάντη. Ὁ προσεκτικὸς ἀναγνώστης καλεῖται τώρα νὰ συμπληρώσει στὸ Εὐρέτηριο τὸ ὄνομα τῆς, με παραπομπὴ ἐντὸς παρενθέσεως λόγφ τῆς ἔμμεσης ἀναφορᾶς: Παπαδιαμάντη Κυρατσούλα (Α' 125). Τὸ στοιχεῖο Α δηλώνει τὶς Μέρες Α' καὶ ὁ ἀριθμὸς τῆς σελίδα τοῦ τόμου.

Δημήτρης Δασκαλόπουλος

Σελὶς 2

- Ντίνος Ἀγραφιῶτης
- Δημήτριος, τοῦπύκην Εὐρίπιοι
- Β.Π. Καραγιάννης
- Δημήτρης Κοσμοπόπουλος
- Στέλιος Κούκος
- Ἀντώνης Ν. Παπαβασιλείου
- Σωτήριος Γ. Ραπτόπουλος

Fragmenta, ἦτοι ἀποθραύσματα, τοῦ προεπαναστατικοῦ Παπαδιαμάντη

Ι. Ἀπὸ τὴν νουβέλα Χρῆστος Μηλιόνης

«Περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ αἰῶνος κατεῖχεν ὁ Χρῆστος Μηλιόνης τὰ ἀρματολίκια τῆς Ἀχαρνανίας, τοῦ Βάλτου καὶ Ξηρομέρου, εἰς τῶν ἀντιπροσώπων τῆς σφαδαζούσης ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, τῶν περιφανέστερον παραστησάντων εἰς τὸν ἐκπεπληγμένον εὐρωπαϊκὸν κόσμον τὰ δίκαια τοῦ ἀδικουμένου ἔθνους· οὐδέποτε εἶχε συνθηκολογήσει με τοὺς Τούρκους. Τοῦτο ἐκφράζει τρανότερον πάσης ἱστορικῆς μαρτυρίας ὁ στίχος τοῦ δημοτικοῦ ἄσματος: Ὅσο εἶν' ὁ Χρῆστος ζωντανός, Τοῦρκο δὲν προσκυνάει.»

ΙΙ. Ἀπὸ τὸ διήγημα «Ὁ Γάμος τοῦ Καραχμέτη»

«Ἡ Σεραῖνα ἐπέζησε δέκα ἢ δώδεκα ἔτη, ὅσα ἤρουν διὰ ν' ἀναρρέψῃ τὰ τέκνα τοῦ Κουμπῆ. Ἀνεπαύθη κ' ἐτάφη ἔξωθεν τοῦ ναῦσκου τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, σιμὰ εἰς τὴν πελωρίαν κοκκινωροῦσαν καὶ παρακάτω ἀπὸ τὸν τεράστιον σχοῖνον, κυρτὸν ἐν εἰδει καλύβης καὶ ἀποσταζόντα δάκρυ λιβάνου, καὶ ἀντικρὺ εἰς τὴν ὥραϊαν καὶ τόσον ζωηρὰν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου, τὴν ἐπὶ τοῦ ἀνωφλίου τοῦ ναοῦ.

Ὅταν ἐπῆγαν μετὰ τρία ἔτη νὰ σκάψουν διὰ τὴν ἀνακομιδὴν τῶν λειψάνων τῆς, λεπτὸν θεσπέσιον ἄρωμα ὡς βασιλικοῦ, μόσχου καὶ ρόδου ἄμα, ἀνήλθεν εἰς τοὺς μυκτῆρας τοῦ ἱερέως, τοῦ σκάπτοντος ἔργατο, τῆς Δελούδας καὶ δύο ἄλλων παρισταμένων γυναικῶν.

Τὰ κόκκαλά τῆς εἶχον εὐωδιάσει.»

ΙΙΙ. Ἀπὸ τὸ διήγημα «Φτωχὸς Ἅγιος»

«Καὶ κύψας ἐξήτασε τὸ πρόσωπον τοῦ αἰπόλου.

Ἴδου ὁ προδότης! σύντροφε, ἀπήνησε τότε ὁ μεγαλόσωμος βάρβαρος πρὸς τὸν ἐρωτήσαντα προηγουμένως.

Καὶ εἶτα ἤρχισε νὰ ἐξηγῆ ἔν συντόμῳ πρὸς τοὺς πειρατάς, ὅτι ἐκ τῆς κινήσεως ἦν παρετήρησεν ἐντὸς τοῦ Κάστρου μετὰ τὸ ἐξησκημένον ὄμμα του, ἐκ τῶν βλεμμάτων τὰ ὁποῖα ἐμάντευεν ὅπισθεν τῶν πολεμιστῶν ἐπὶ τοῦ ἀκροδρόμου, εἶχεν ὑποπτέσει ὅτι κάποιος ἔδωκεν εἰδησιν εἰς τοὺς ἀπίστους περὶ τῆς ἀφίξεως τοῦ μουσουλμανικοῦ στρατεύματος.

Ἀκολούθως τοὺς ἤρωτες ποῦ ἦσαν τὸν ἀπίστον αὐτόν. Οἱ σύντροφοι τοῦ διηγῆθησαν ὅτι τὸν συνέλαβον ἀναρριχώμενον εἰς τὸν κρημνόν, ἐκεῖ κάτω, ὅπου τινὲς τῶν ἀνδρῶν εἶχον κρυβῆ παραμονεύοντες.

Καὶ τότε ἤλθευσε διὰ μυριστὴν φορὰν ἡ δεσποτικὴ πρόρρησις, καὶ εἰς περιπλέον ἐνώμοτος βάρβαρος ἔδοξε λατρεῖαν προσφέρειν τῷ Θεῷ.

Ἀτήρηθη μεταξὺ τῶν ἑρικῶν καὶ σχολῶν, ὅπου δειλὰ ἀνθύλλια ἐποικιλίον τὸν πράσινον ἑαρινὸν τῆς γῆς τάπητα· ἐκεῖ τὸν ἔσυραν οἱ Ἀγαρηνοὶ ἀλαλάζοντες κ' ἐκεῖ ἔλουσε μετὰ τὸ αἶμά του τὰ ἄνθη καὶ τοὺς χλωροὺς κλάδους, καὶ ζέον ρεῖθρον ἐκοκκίνωσε τὴν γῆν, ἦτις εὐμένης τὸ ἐδέχθη, ἢ δὲ αὔρα πραεῖα ἀνέλαβεν ἐπὶ πτίλων τὴν πνοήν του, κ' ἐκεῖ ἐκοιμήθη τὸν ὕπνον τὸν παραδείσιον, πτωχὸς αἰπόλος! μιμηθεὶς τὸν Ποιμένα τὸν καλόν, τὸν τιθέντα τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων.

Καὶ ὕστερον, πῶς νὰ μὴ μοσχοβολᾷ τὸ χῶμα;»

Διὰ τὸ πιστὸν τῆς ἀντιγραφῆς / Ν.Δ.Τ.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΝΤΡΩΤΗΣ

Ο ΚΥΡ-ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΣΑΠΦΩ

Ἀπ' τὴ Δεξαμένη σοῦ γράφω τώρα καὶ με φωτογραφίζεῖ ὁ Νιρβάνας. Μελέτησα τὰ μελικά σου ὅλως δὲ συνεκινήθη.

Καὶ στίχους σου προέκρινα δι' ἑμένα:

«μειδαιασίς' ἀθανάτου προσώπου», «μαινολία θύμωι», «ἄστερες μεν ἀμφὶ κάλαν σελάνναν»·

αἱ λέξεις σου ποὺ λένε ὅτι ὁ Ἐρως-ἦρως σοὶ ἐτίναξε τὰς φρένας, μ' ἔμαγεῦσαν — τὰς ἔχουν σὲ ρόδι' ἀρογοιλία μυνιζούσας· μελλιωτος ὁ λόγος σου, ἀνθεμῶδης, τὸν ἐφαρμόζω εὐτάκτως στὰ γραπτὰ μου, καὶ ἄς εἶναι χρησιμότητος, ναί, μὴ παραδεγμένης αἰ διηγήσεις ἄς συγγράφω ἐπὶ ἔτη. ἔμμενον ἐν τούτοις. Χαῖρε, ὦ Μούσα, χαῖρε! Κι ἐγὼ σὰν σένα «καὶ ποθῆμ καὶ μάμομαι». Παπαδιαμάντης.

Δημήτριος, τούπικλην Εὐρύπιος

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΕΝ ΕΞΑΡΧΕΙΟΙΣ

Πῶς ξεστράτισε κατὰ κεῖ τὸ φιλήρημο τρυγόνι τῆς Δεξαμενῆς

καὶ τοῦ Ψυρρή; Τί ἤθελε ὁ ἔραστής τῶν σκιαθιτικῶν ἀνοργιαλιῶν στὴν καρδιά τῆς Βαβυλωνίας, ποιὸς ἀόρατος ἄγγελος τὸν κάλεσε; Καὶ ἀκόμη πὸ μυστήριο: Πῶς ἔγινε καὶ ξάφνου ἀραξοβόλησε στὴν καρδιά τοῦ ἀθηναϊκοῦ ζῳφοῦ τὸ τέως βοσκοπόυλο τῆς Γορτυνίας, ὕμνητῆς ἀκούρατος τοῦ σχεδὸν συντοπίτη του Γέρου τοῦ Μοριᾶ;

Οὔτε ἐκλεκτικὲς συγγένειες μῆτε κατὶ ἄλλο μόνον φωνῆ τῆς καρδιάς καὶ ἀνωθεν κλήση. «Κοσμοκαλόγερος» ὁ ἕνας στὴ σύγχρονή του ἀθηναϊκὴ Βαβυλωνία (1851-3.1.1911), ἱερομόναχος στὴν ἴδια τύρβη, μισὸν αἰῶνα μετὰ, ὁ Γέροντας Ἀνανίας Κουστῆνης, ὁ κοινολογούμενος ὡς «ροκάς τῶν Ἐξαρχείων», ποὺ παραδόθηκε ὡς ἀμνὸς στὸν Κύριό του μὸλις πρόσφατα (1945-15.5.2021). Κάπου ἐκεῖ ἀναφε ἡ μαγικὴ σπιθα: ἔγκλωπώθηκε ὁ νεώτερος τὸν παλαιότερο, τὸν ἔβαλε στὸ πραγματικό—ὄχι εἰκονικό—εἰκονοστάσι του, μνημόνευε ἀπέξω τίτλους καὶ κομμاتیκα δλόκληρα τοῦ Ἀλεξάνδρου στὶς πάντερπνες ὀμιλίαις του, μὲ τὸ παμποίκιλο κοινὸ του νὰ μαγεύεται ἀπὸ τὸ κάλλος τῆς (παπα)διαμαντινῆς γραφίδας. Ἡ ἐντελέστερη ἐκκλησιαστικὴ ἀποδοχὴ τοῦ Μεγαλέξανδρου τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας συντελέστηκε θαρρῶς, πέρα ἀπὸ τὸν κοιμηθέντα εἰς μοναχὸ Ἀνδρόνικον τριτεξέδελφό του Ἀλέξανδρο Μιραιῖτῆ (1850-25.8.1929), ἀπὸ τὸν πρῶν ἰπέδλο τῶν γορτυνιακῶν ὑψωμάτων.

Ἐφουγκράζουμε τὴν ὑπόκωφη ἀντίδραση: Ἔ, καὶ λοιπὸν τί ἔγινε ποὺ ἕνας ἱερέας, οὔτε ὁ πρῶτος οὔτε ὁ δεῦτερος, ἀγάπησε τὸν παπαδιαμαντινὸ λόγον, ὅπως χιλιάδες Ἑλληνας; Ἡ εἰδοποιὸς διαφορὰ: Οἱ πολλοὶ θαυμάζουμε τὸ ταλέντο του, ὁ Γέροντας ἀνακάλυπτε καὶ ἀποκαλύπτε τὴν ἱαματικὴν χάριν του! Δὲν χρειάζεται νὰ ὑπομνήσω, πόσες φορὲς ὁ γραφικὸς πειναλὸς ἀνθρωπίσκος τοῦ «Λαμπριάτικου Ψάλτη» μεταβλήθηκε στὶς σελίδες τοῦ Ἐξαρχιεῖτου Παππούλη σὲ παγκόσμιο, ζωντανὸ σύμβολο τοῦ πεινασμένου γιὰ Θεὸ ἀνθρώπου! Καὶ ἦταν πάλι τὸ ἴδιο διήγημα—διηγεῖται ὁ Γέροντας σὲ κείμενά του—, ποὺ νεκρανάστησε κάποιον ἀπελπισμένον ἀπὸ τὴσους ἐκεῖ γύρω, ποὺ τοὺς δέρνον ἀβυσσαλεὰ πάθῃ: εἶχε δηλώσει ὠμά ὅτι θὰ ἔβαζε τέρμα στὴ ζωὴ του, ὅ,τι προτροπὴ ἦ εὐχὴ καὶ ἂν τοῦ ἔδινε, καὶ ἀπλῶνοντας ὁ Παππούλης ἀπελπισμένος τὸ χερί ἔπαιεε τυγαῖα τὸν τόμο τῶν Ἀπάντων τοῦ Σκιαθίτη, ἀκριβῶς ἐκεῖνον ποὺ εἶχε τὸ διήγημα, καὶ ἄρχισε νὰ τοῦ τὸ διαβάζει ἀργά, μόνον καὶ μόνον γιὰ νὰ κερδίσει χρόνον γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ ἄλλου. Τόλμιση νὰ σηκώσει μιὰ στιγμὴ τὰ μάτια του, ὁ ἄλλος ἐκλαίγε ξαφνικὰ ξεπόρτισε, πανάλαφρος καὶ παρηγορημένος μέσα στὴν ἀνταρσιασμένη, ἔξαρχιεῖτικὴ νύχτα!

Πόσα τέτοια ἀπολωλότα, εὐλογημένα τελικὰ πρόβατα ὠθησαν γραφίδι Σκιαθίτου δι’ εὐγῶν τοῦ Γέροντα, ἴσως δὲν θὰ γίνιει ποτὲ γνωστὸ. Ὅμως ἀρκεῖ ἡ παραμυθία τῆς τέχνης καὶ ἡ ἴαση τῶν φανερωῦν καὶ κρυφῶν πληγῶν μας.

Γέροντα τῆς Σκιάθου, Παππούλη τῶν Ἐξαρχείων, μὴ μᾶς λησμονεῖτε στὶς ἱκεσίαις σας!

Στέλιος Κοῦκος

«Ἦτο μεγάλος...» καὶ εἰς τὰ παιχνίδια τοῦ σκιοφωτισμοῦ

Δὲν θὰ ἦταν κλοπῆ.

Δὲν θὰ ἤθελε νὰ λάβῃ κατὶ μὲ ἀθέμιτα μέσα.

Θὰ ἦταν μιὰ ἀδόλη φωτογραφικὴ ὑφαραγῆ τῆς μορφῆς τοῦ Παπαδιαμαντή.

Ἄφροσνεμα, μιᾶς καὶ γνώριζε τίς ἐπὶ τοῦ θέματος ἀντιλήψεις καὶ ἀντιρρήσεις του, τὸ ζήτημα κατέληξε σὲ συγκατάθεσή του γιὰ τὴ λήψη τῆς ἱστορικότερης φωτογραφίας στὸν χῶρον τῆς Λογοτεχνίας, ἀπὸ τὰ χέρια καὶ τὸν φακὸ τοῦ συμπατριώτη του καὶ φίλου του, τοῦ λογιῶ ἱατροῦ Παύλου Νιρβάνα.

Ἐκέμνη ἡ ἐπιμόνη ἀρνηση του ἀπὸ τὸν λόγον παρακαλήσεως τοῦ Νιρβάνα καὶ φέλλισε:

«— Νὰ τὴν στείλω στὸ στίπτι μου. Νὰ μ’ ἔχουν οἱ δικοὶ μου! Ἄς εἶναι ἰ Σὰν ἦλθεσ ὡς ἐδῶ...»
“Ὅμως, μὲ ἕναν ὄρο:

«— Nous excitons la curiosité du public.....»

Γνωρίζοντας τὸν χαρακτήρα καὶ τίς ἀπόψεις τοῦ Παπαδιαμαντή ὁ ἀγραφιότης φίλος του Ζαχαρίας Παπαντωνίου γυνματεύει, μὲ βεβαιότητα σχεδόν, πὼς αὐτὸ ἔγινε διὰ κλοπῆς:

«...εἰς ὅλην του τὴν διηγηματογραφίαν τὸν βλέπομεν κλίνοντα τὴν κεφαλὴν πρὸ τοῦ Κυρίου. Ἀκόμη καὶ μιὰ φωτογραφία ποὺ τοῦ ἐπῆραν διὰ κλοπῆς τὸν ἀποτύπωσεν μὲ σκυμμένη τὴν κεφαλὴν, μὴ τολμῶντα νὰ κυττάξῃ τὸν ἥλιον τῶν Ἀθῶνῶν, ἐκ φόβου μήπως ἀντικρῶσει τὸν Θεόν».

Ὁ Νιρβάνας τοῦ ἀπαντᾶ ἀμέσως—τὴν μεθεπομένη— πὼς δὲν ἐπρόκειτο γιὰ κλοπῆ, ἀλλὰ βρῆκε τὴν εὐκαιρία, ζητώντας τὸ ὡς χάρι, ὀμοπάτριός του γάρ, καὶ ἔλαβε τὴ συγκατάθεσή του:

«Ἐφάνῃ καμπτόμενος, ἠθέλησε νὰ μοῦ φανῇ φιλόφρων: Ἡ φίλια ἐνίκησε τὸ ...ζορμπαλιχί, μοῦ εἶπε μ’ ἕνα χαμόγελον παιδικόν...»

Τὴν ἴδια ἐντύπωση μὲ τὸν Παπαντωνίου εἶχε κι ὁ Μεσολογγίτης λογοτέχνης καὶ δημοσιογράφος τῆς ἐποχῆς Στάμος Μπρόνιας:

«Καὶ ἂν ὑπάρχῃ μιὰ φωτογραφία τοῦ ἀτυχοῦς

Ἀλέξανδρος Παπαδιαμαντής: Ἐναντίον στοῦ ἁγίου τῶν γραμμάτων! Ξανά...

Ἀκόμῃ ἕνα κείμενον γιὰ τὸν Παπαδιαμαντή; Ἀκόμῃ ἕνα καὶ ἄλλα πολλὰ, μπόλικα! Ἄν καὶ ξέρω ὅτι δὲν τὸ χρειάζεται ὁ Μεγα-Ἀλέξανδρος Παπαδιαμαντής! Ποιὸς τὸ χρειάζεται, λοιπόν; Μά, σίγουρα ἐμεῖς! Ἐμεῖς τὸν χρειάζομαστε τὸν Ἀλέξανδρο Παπαδιαμαντή, ὅπως δια τὰ μεγάλα τὰ πράγματα στὰ ὁποῖα προσφεύγεις, καταφεύγεις σ’ αὐτὰ! Νηφάλιος, μὲ θολωμένο τὸ μυαλό, ὅπου καὶ ὅταν σὲ βρῖσκει τὸ καλὸ! Καὶ μετὰ νιώθει: «Σὰν μαγεμένο τὸ μυαλό μου φτερουγίζει/ ἢ κάθε σκέψῃ μου κοντὰ σου τριγυρίζει» (Δημήτρης Γκόγκος/Μπαγιαντέρας).

Ἄλλωστε, πρόκειται γιὰ ἐρωτικὴ ὑπόθεση. Διαφορετικὰ δὲν χρειάζεται νὰ μπεις στὸν κόπο! Οὔτε γιὰ νὰ ἀπολαύσεις γραφῆ, οὔτε γιὰ νὰ σοῦ μεταγγίσει ζωὴ, γνώση ἀφανέρωτη! Μὴν τὸν ψάχνεις, δηλαδή, ἂν εἶσαι χορᾶτος! Ἄν ἄρχισεις νὰ τὸν ψάχνεις χωρὶς νὰ πεινᾶς μορεῖ καὶ νὰ σοῦ χαλάσει καὶ τὴν ὅποια ὄρεξῃ! Γιατὶ δια αὐτὰ ἀποτελοῦν τὰ ὄνειρα ἐνὸς πεινασμένου! Ναί, καὶ διψασμένου!

Καὶ αὐτὸς ὁ... ἀποτυχημένος τοῦ βλοῦ, ὁ ἐξόρισμος τῆς κομπίνας τῆς ζωῆς, ὁ φερόειςος τῆς ὑπαρξῆς του, εἶχε μοναδικὴ κατοικία τὴν ἄκρη τῆς πέννας του! Ἐκεῖ ἔζησε ὡς γνήσιος ποιητής! Καὶ μόνον ἐκεῖ!

Πλάστηκε γιὰ νὰ γράφει! Καὶ μάλιστα ὡς ἐπαγγελματίας συγγραφέας! Μὲ παροργιλέας καὶ πληρωμὴ στὰ ἐντυπα τῆς πρωτεύουσας! (Ἔποτε, βεβαίως, τὸν πληρῶνανε καὶ κατόπιν ἐκλιπαρήσανε καὶ ἀποπομπῶν, κατὰ δῆλωσή του). Πάντως τίς συνεργασίες του τίς ζητοῦσαν, ἂν ὄχι τίς ἀπαιτοῦσαν! Καὶ ἂς διαφωνοῦσαν μαζί του! Ἐμοιαζε, ἐντέλει, καὶ αὐτῶν νὰ φτερουγίζει τὸ μυαλό τους μὲ τὰ ἔργα του! Ὅπως καὶ ἐμᾶς! Ἀπὸ τὰ φτερουγίσματα τοῦ ἐρημικοῦ στρουθίου τοῦ μονάζοντος στὴν ἄκρη τῆς γραφίδας του.

Τὸν ἤθελαν ἀνάμεσά τους, ἀκόμη κι ἂν σὲ κάποιους τοὺς γύριζε τ’ ἄντερα, καὶ δημιουργοῦσε σάλο στὴν ἐποχὴ του γύρω ἀπὸ τὴν ταυτότητα καὶ τὴν «ἰδεολογία» τοῦ νέου ἑλληνισμοῦ, τοῦ νέου ἑλληνικοῦ κράτους καὶ τοῦ πρώτου ἀπελευθερωμένου ἑλληνισμοῦ! Αἰτία, βεβαίως, ἡ ἄκριτη καὶ παράφορη ἀρχαιοσιπληγία τους! Σήμερα, βεβαίως, ἐνοχλοῦνται οἱ τοῦ «ἐφάμμιλλου τοῦ εὐρωπαϊκοῦ», καὶ ἂς ἤξερε ὁ Μέγας Παπαδιαμαντής ὅσο κανένας ἄλλος στὴν ἐποχὴ του τὴν δικαίη λογοτεχνία καὶ τὴν μετέφραζε καὶ στὰ καθ’ ἡμᾶς!

Καί, σίγουρα, αὐτὸς δὲν μασοῖσε! Τὰ ἔβαζε μαζί τους γιατί εἶχε φτάσει μέχρι τὸ μπόδι τους καὶ τοὺς ξεπερνοῦσε! Καὶ στὰ σημεῖα καὶ διαχρονικά! Ὁ «αἰώνιος φοιτητής» καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τῶν αἰῶνων μεγάλος συγγραφέας! Ἀκόμῃ καὶ ὡς σημεῖον ἀντιλεγόμενον! Γιὰ μερικοὺς! Ἀλλὰ τέτοια δὲν θέλουμε ἀπὸ τοὺς λογοτέχνες μας; Νὰ εἶναι δηλαδή πειρακτῆρια τῆς ἐποχῆς καὶ τοῦ αἰῶνα τους;

Θὰ μοῦ πῆτε μὰ ὁ... ἅγιος τῶν γραμμάτων ἐπετραξε τὸν κόσμον; Καὶ τὸν ἐπετραξε καὶ τὸν ἐνέπαιξε! Ἐκτὸς ἂν ἦταν ἕνας... συστημακὸς συγγραφέας! Ἦταν; Καὶ ὅσο ἂν ἔχετε τὴν ἀπορία ἂν κάπὶ τέτοιο ἦταν μέσα στὶς προθέσεις του ἢ ἔτυχε! Θὰ ἔλεγα πὼς δὲν ἔτυχε! Τὸ πέτυχε! Δὲν μορεῖς νὰ βγεῖς στὰ γράμματα ὡς Μποέμ καὶ νὰ μὴν θέλεις νὰ κἀνεὶς σαματᾶδες.

Καὶ ἔκανε καὶ κάνει! Ἀνεπιφύλακτα! Καὶ μ’ αὐτὴν τὴν ἔννοια δὲν ξέρω ἀκόμη γιατί τὸν θεωροῦν ἀκόμῃ ἅγιον τῶν γραμμάτων. Ἀλλὰ καὶ τοὺς διὰ Χριστὸν σαλοὺς ποὺ ἐνέπαιξαν τὸν κόσμον τοὺς εὐλαβοῦμαστε ὡς ἅγιους! Ναί, ἀλλὰ τὸν Παπαδιαμαντή δὲν τὸν θεωρεῖ κανένας σαλό, οὔτε πὸς ἐνέπαιξε καὶ ἐπετραξε τὸν κόσμον. Ἀπλᾶ, φτιάχνομε ἕνα «κόνισμα μὲ τὴν σεμνότητα τῆς φωτογραφίας τῆς Δεξαμενῆς καὶ τοῦ προσωπικοῦ σχολιασμοῦ τοῦ «Nous excitons la curiosite du public...», δηλαδή «Προκαλοῦμε τὴν προσοχὴ τοῦ κοινοῦ» καὶ τὸν ἐξαγιάζουμε. Ἦτοι τὸν ἀποτελειώνουμε!

Προτείνω—δῶδ καὶ καιρὸ— νὰ τὸν κατεβάσουμε ἀπὸ τὰ ῥονίσματα καὶ νὰ τὸν χαροῦμε! Νὰ τὸν λατρεύουμε ὡς μὲγα συγγραφέα, αὐτὸν καὶ τὰ κείμενά του! Διαφορετικὰ δημιουργοῦμε γραφικότητες!

Ἄλλωστε, ἡ χώρα μας, ὅπως ἔλεγε ὁ Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης, παράγει μόνον ἁγίους καὶ θαύματα! Δὲν ὑπάρχει ἀνεπάρκεια! Καὶ ὅσο γιὰ ἁγίους τῶν γραμμάτων ἔχουμε τοὺς Ἱρεῖς Ἱεραρχεῖ! Δὲν μᾶς φτάνουν; Μήπως τοὺς διαβάσαμε, ἢ ξέρομε τί ποικίλους, ζελαριτικούς καὶ ὀλοώντανους θησαυροὺς γιὰ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὴν χριστιανικὴ πίστη κουβαλόανε μέσα στὸ ἔργο τους;

Ὅσο γιὰ τὸν ἴδιο τὸν Παπαδιαμαντή ἂς μὴν τοῦ φορτώνουμε πράγματα ποὺ δὲν ἦταν μέσα στὶς προθέσεις του! Ὅπως ἔγραψε καὶ στὸν πατέρα του: Ἐγὼ θέλω νὰ διαβάζω καὶ νὰ γράφω! Καὶ ἔγραψε! Δὲν ἔγραψε;

Στέλιος Κοῦκος

Στέλιος Κοῦκος

Παπαδιαμαντὴ εἰς μίαν καὶ μόνῃ στάσει, τοῦτο ὀφείλεται εἰς δολιὰν ἐπιθεσιν τοῦ φακοῦ τὴν στιγμὴν ποὺ ὁ μυστικοπαθὴς ἀνθρωπος εἶχεν ἀφήσει τὸ σαρκίον του ἀκοιμηθῆμένον εἰς τὴν ράβδον του, ἔρημον καὶ ἀπροστάτευτον ἀπὸ τὸ “προστατευτικὸν δαυμόνιον”. Κι ἂν ζῆ ἀκόμη ὁ Μέγας Ἀπροσποῖητος Σκιαθίτης εἰς τὴν μοναδικὴν αὐτὴν φωτογραφίαν, ζῆ μὲ τὸ τιμητικώτατον φρόντο τῆς ἀδιαφορίας καὶ τῆς ἀτμωλείας, αἱ ὁποῖαι μᾶς βεβαιώνουν ὅτι αὐτὸς δὲν ἦλθεν εἰς καμμίαν συμφωνίαν μὲ τὴν φωτογραφικὴν μηχανήν, δὲν ἐποζῶρῃσαν οὔτε ὡς Ἀρχιμῆδης οὔτε ὡς Μπισμαρκ, οὔτε ὡς Προμηθεύς. Ἦτο μεγάλος καὶ κάθε μεγαλειότης δὲν ἔχει ἀνάγκην πολλῶν στάσεων καὶ καμμιάς προσποιήσεως διὰ νὰ διακριθῆ».

Ὁ Παπαδιαμαντής κάθισε ἔξω ἀπὸ τὸ εὐνοούμενον καφενεῖον τοῦ ἀκούμπισε, σταίρωσε τὰ χέρια του στὸ ραβδί του, ἔσκυψε ἑλαφρὰ τὸ κεφάλι του καὶ τὸ φῶς τοῦ δούντος ἡλίου φανέρωνε ὄλο τὸ μέγεθος τῆς εὐγένειας τοῦ προσώπου του. Ὁ Νιρβάνας, μὲ δανεικὴ φωτογραφικὴ μηχανήν, ἔκαμε τὰ δύο ἐνσταντανέ τῆς ἴδιας ὀβλικῆς στάσης. Ὁ φακὸς συνεργάστηκε μὲ ἐνθουσιασμὸ καὶ λατρεία καὶ αἰχμαλώτισε σὲ μίαν ἄψυχη εἰκόνα τὸν ὄλον Παπαδιαμαντή: αἶρα ποὺ γαληνεῖει τίς ψυχὰς καὶ τὴ ζωὴ. Μιὰ μεγάλη πνευματικὴ στιγμὴ τῆς ἑλληνικῆς ἀτμόσφαιρας.

Ὁ Νιρβάνας κρατώντας σφιχτὰ, ὡς πολύτιμον θησαυρὸ, τὴν κόδακ του τῆς ψευρίζει μελαγχολικά:
“— Soyez tranquille, mon pauvre ami. Vous n’ excitez point la curiosité du public...”
— «Ἦσυχάστε, φίλτατε! Διόλου δὲν διεγείρετε τὴν περιέργεια τοῦ πλήθους...»

Ἔτσι, ἐπληρώθη τὸ Παπαδιαμαντίειον:
«ἔλαβεν ἐκάτερος τὸ ἴδιον ἑαυτοῦ πρᾶγμα»

καὶ ὁ συρράπτῃς διηγημάτωνθὰ στείλει, ἔστω καὶ μετ’ αἰδημοσύνης, μὴδὲν εἰκόνα στοὺς δικούς του καὶ ὁ Σκοπελτής λογοτέχνης-ἱατρὸς θα δημοσιεύσει μίαν χάσμα ὀφθαλμῶν φωτογραφικὴ σύνθεση τοῦ ἀσκητικοῦ Παπαδιαμαντή· καὶ κατὰ δῆλωσίν του:

«...τὸν ὀραιότερον τίτλον μου ἔναντι τῶν μεταγενεστέρων».

Ντίνος Ἀγραφιότης

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΣΜΟΠΟΥΛΟΣ

Καιρὸς τοῦ σιωπᾶν

Μὲ τὸν τρόπο τοῦ Α.Π.

*
Δέσποινά τὴν ἀγκάλῃ σου τοῦ θάλαπους Ξαναβρίσκω
Σὲ τούτῃ ἐδῶ τὴν θάλασσα, τρυφερὸ σου μαρφόρι
Τοῦ στήθος μου μιὰ-μιὰ τίς πέτρες, παίρνω ρίσκο
Μὲς στὸ σγουρὸ βερνίκι τῆς τίς βᾶφω, ὑπερφίριος.
*

Μὰ τῶν Ἀγγέλων ἡ Κυρία, τῶν ὀρανοῦν ἡ Μάνα
Κι ὄλων τῶν βαρυστοινητῶν τὸ σίγουρον λιμάνι
Τῶν σωθικῶν μου ἄκου τὴν βραχὴν καμπάνα
Δέξου τὴν δέσην τῆς σιγῆς μου συντηβράνι.
*

Ὅπως τὰ ἔρημα πουλιὰ, πικρὰ κυνηγημένα,
Ἀπὸ πολυκατοικίῶν κεραῖες καὶ γκρὸ-πλάν
Μῦλια χαράζουν γιὰ νὰ βροῦνε δάσος- πάρε με κι ἐμένα
Δὲν ἔχω σκέψεις, μῆτε λέξεις. Καιρὸς τοῦ σιωπᾶν.

ΔΙΑΡΜΕΝΑ ἢ ὙΠΕΡΚΑΛΑ

Μετὰγγιςις οἴνου ἀπὸ κωπαστὴν εἰς κωπαστὴν: Ἀρχαῖον ἔθος, ἀθάνατον—ἢ τῆς ἰσορροπίας τὸ ἀνάγνωσμα.

Ἐπλησιάζον ἦδη εἰς τὸ τέρμα τοῦ πλοῦ(…) Ἀλλὰ πρὶν φθάσουν ἐκεῖ (…) συνέβη νὰ συναντήσουν εἰς τὸ πέλαγος (…) ἐν πλοῖον, (…) τὸ πλοῖον προήρχετο ἀπὸ μίαν τῶν Κυκλάδων τῶν οἰνοφόρων (…) κ’ ἔπλεε διὰ Θεσσαλονίκην φορτωμένον κρασιά. ἡ ὄμας τῶν πανηγυριστῶν δὲν ἦτο ἀπρομῆθετος (…) Ἀλλὰ... νὰ συναντήσῃ τις (…) εἰς τὸ πέλαγος κρασοκάικο γεμῆτο, καὶ νὰ πωλῆ πρὸς 12 λεπτὰ τὴν ὀκάν... εἶναι τόσον ἐκπληκτικὸν τὸ πρᾶγμα... Ἀγγεῖον ἄλλο εὐκαιρον δὲν εἶχον, εἰμὴ τὴν ρακολαγήναν, 22 ὀκάδας χωροῦσαν (…), καὶ ἡ μεγάλῃ λάγνηος ἐγεμίσθη οἴνου διάρμενα ἢ ὑπέρκαλα, ἂν θέλετε, δηλαδὴ ἀπὸ κωπαστὴν εἰς κωπαστὴν τῶν δύο πλοίων. (Ἄ. Παπαδιαμαντής, «Ἐπιμυθεῖς εἰς τὸν βράχον»)

Ἡ μετὰγγιςις ἢ μετακένωσις τοῦ οἴνου ἀπὸ τὴν οἰναγωγὸ ὀλιβάδα (ποὺ κατευθύνονταν, κάπου στὰ 19—, στὴν Θεσσαλονικὴ) μέσ’ τὴν ρακολαγήνα τοῦ καικίτου τῶν Σκιαθιτῶν πανηγυριστῶν, θυμίζει ἄλλα νερά καὶ ἄλλες μετακένωσεις: Κάπου στὴν Ἱταλία, στὸν κόλπο Diano Marina, στὰ μέσα τοῦ 1ου αἰ. μ.Χ., μιὰ ἄλλη οἰναγωγὸς ὀλικὰς, προερχόμενη ἀπὸ τὴν Ἴσπανία, ναυαγεῖ—παρασέρνοντας μαζί τὸν βυθὸ δυσθεώρητα dolia, κρασοπέθαρα χωρητικότητας 1200 καὶ 3000, ἀκόμη, λίτρων: Ὁ οἴνοπας πόντος καταπίνει τὸν ὑπερπόντιο οἶνο... Μέγας εἶσαι Κύριε! «Μέχρι καὶ εἰς ὠκεανὸν ἐσπέριον ἐξέτεινας τὸ ἀπόδημον»...

Ὁ οἶνος ἀποδορᾷ ἀπὸ τὸν τελικὸ τοῦ προορισμοῦ, εἶτε σὲ μικρὴ ποσότητα (ξεκινᾷ ἀπὸ τίς Κυκλάδες γιὰ τὴν Θεσσαλονικὴ, ἀλλὰ καταλήγει στὰ στομάχια τῶν Σκιαθιτῶν), εἶτε σὲ μεγάλῃ ποσότητα (ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν Ἴσπανία γιὰ τὴν Ρώμην, ἀλλὰ καταλήγει μέσα σὲ μιὰ ἄλλη, ἐπύρτερη θάλασσα, διότι «ἐχθρὸς πόντος Βάκχῃ»). Ἡ ἀπόδρασις αὐτὴ ἐκτελεῖται καὶ στὰ ἔμφυχα: Τὴν Ἀνοιξὴ τοῦ 1824, σὲ χρόνια δοξασμένα, ὅταν ὁ Οἰκονόμος δραπέτευει ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη γιὰ τὴν Ὀδησό, μὲ τὸ πλοῖο τοῦ οἰνεπόρου Γ. Ἀλέξiou, κρυμμένος μαζί μὲ ἄλλους 17 Ἑλλῆνες ἀνάμεσα σὲ βορέλια κρασί.

Ἀνεπίτιστα, ὅμως, ἢ ἔρευνα ἐμφάνισε νέας στοιχεῖα καὶ γιὰ τὴν ἰσορροπία ποὺ ἦταν ἀπαραίτητη κατὰ τὴν μετακένωσιν τοῦ Παρίου ἢ Κεῖου οἴνου ἀπὸ πῆθον εἰς λάγνηον, ὅστε νὰ ὀρθορῶσιν ὡς δεῖ οἱ συνέσταιι τοῦ Παπαδιαμαντή: Ἡ ὀσία ρεσβερατόρη, ποὺ ἐντοπίστηκε στὴν ἐρυθρὰ σταφυλὴ, πιθανὸν νὰ ἐνισχύει τὴν ἰσορροπία τῶν ἡλικιωμένων, κατὰ τὰ νέα ἐπιστημονικὰ δεδομένα!

Τί ἄλλο νὰ εἴπωμεν; Πίνωμεν! Τί τὰ λόγῃ ἄμμενομεν; (Ἀλκαῖος, ἀπ. 17)

Σιωτήριος Γ. Ραπτόπουλος

Σιωτήριος Γ. Ραπτόπουλος

Παπαδιαμαντικὴ κυρίως βιβλιοκλινοπάλη. Παίρνω ἕναν ἦπιον ἀνηφορισμὸν δίπλα ἀπὸ τὸν λάσκο, σταματῶ στὸν ἀνακαινισμένον νερόμιλλο. Εἶναι τοῦ Μπάς ὁ μύλος, ὁ πρῶτος τοῦ χωριοῦ, ἀποικία κάποτε τῶν φαντασμάτων, κρουσμάτων καὶ λοιπῶν ἀθλίων ζωτικῶν οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ παράνομων χωρικῶν ἔραστῶν. Στὸ ὑπερφωμένον καταπράσινον αὐλάκι του εἶχα φτιάξει ἀναγυστικὴ, σχεδὸν μυστικὴ...φωλεὰ «Σχηματίζων καλύβην μὲ τοὺς κατωφερεῖς κλώνους τῶν λυγαριῶν». Στὴν ἄφρακτη αὐλῇ του τώρα δύο παλιὲς ἀνενεργεὲς μυλόπετρες μοῦ θυμίζουν (γιατὶ ἀραγε;) τὸ μυθιστόρημα «Ἐγγιλημα καὶ Τιμωρία» καὶ τοὺς δύο ἐπ’ αὐτοῦ ἀθλήσαντες τὸν συγγραφέα Θ. Δοστογιέφσκη καὶ τὸν μεταφραστὴν του Ἀλέξανδρο Παπαδιαμαντή. Προσπερνώντας κάμνον τὸν σταυρὸ μου σὰν νὰ συναντῶ ἐκκλησιακὴ τῶν δύο μικροαγίων στὴν ὀρθόδοξῃ κατάταξῃ, κορυφαίων τοῖς γράμμασι. Ἐκεῖ διάβασα καὶ τὸν ἐμβληματικὸ «Δόκτορα Ζιβάζγκο» τοῦ Μπ. Πάστερνακ.

Τελικότητες...

Ὁλίγην ἀπὸ Μπόρχες, παράφραση σ’ αὐτὴν τὴ θερινὴ φιλοπαπαδιαμαντικὴ σαλάτα ἵνα μὴ χάσει ἡ Τύρβη τὴ Βενετιά καὶ τὰ Γρεβενὰ βελόνι.

Καὶ τί δὲν θὰ ἴδινα τὴ φωλιά μου ἐκεῖνη λίγον νὰ Ξαναστήσω

ἐκεῖ τίς ἄλλοτε ἀναγνυστικὲς ἀγάπες μου νὰ τίς ξανακῆσω

Δὲν τρέφω αὐτὰ(ο) πατάκας σὲ ἐκεῖνη τὴ διάθεση νὰ ξανανθίσω

πλὴν δίπλα στὸ νερὸ στὸ χρόνον ποὺ ἔφυγε νὰ Ξανακυλήσω...

Ἦσως καὶ Ξαναγαπήσω «Ἀλλὰ τίς δύναται νὰ γίνιει ἀνὴρ χωρὶς ν’ ἀγαπήσει δεκάκις τοῦλάχιστον καὶ δεκάκις, ν’ ἀπατηθῆ» ἀναρωτιόταν στὴν διήγηση «Ὀλόγυρα στὴ λίμνη» ὁ ἐν λόγῳ συγγρα